

Náučný chodník Milana Kapustu po žile Terézia

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Banská Štiavnica
Geomorfologická jednotka:	Štiavnické vrchy
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územie:	Chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy
Prístup:	bus Banská Štiavnica, Červená studňa
Východisko:	Banská Štiavnica, sedlo Červená studňa
Trasa:	Banská Štiavnica, sedlo Červená studňa - Ottergrundské jazero - lesom východným svahom Tanádu - odbočka ponad areál banského múzea v prírode a späť - nad jazero Klinger - Banská Štiavnica, Koncová ul. - sedlo Červená studňa
Dĺžka, prevýšenie:	6,1 km, prevýšenie 150 m
Čas prechodu:	2,5 h
Počet zastávok:	16+
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: historické, banícke, geovedné, lesnícke

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa je súbežná na začiatku krátko s červenou a v druhej

polovici s modrou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 1985; 1995 premenovaný, 2006 a 2021? obnova

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Región Banská Štiavnica, Kammerhofská 1, 969 01 Banská Štiavnica, tel. 0918 638 675; Informačné centrum Banská Štiavnica, Nám. sv. Trojice 6, 969 01 Banská Štiavnica, tel. 045 / 6949 653, 045 / 6920 535

Poznámky: (1) Náučný chodník bol v roku 1995 pomenovaný po Ing. Milanovi Kapustovi, CSc., prvom riaditeľovi Správy CHKO Štiavnické vrchy (viac v hesle nižšie). (2) Na chodníku sú panoramatické stanovišťa s výhľadom na Banskú Štiavnicu a okolité pohoria.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je veľmi vhodný pre terénne vyučovanie, odporúčame ho na geovednú vychádzku.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Banská Štiavnica. Historické banské, dnes okresné, mesto v centre Štiavnických vrchov so zvlášť bohatou minulosťou, známe ťažbou drahých a farebných kovov (najmä striebra), významnou banskou legislatívou, samosprávou a akademickou tradíciou s množstvom európskych a svetových prvenstiev z rôznych oblastí ľudskej činnosti. Prvá písomná zmienka o meste je už z roku 1156. Pre svoj mimoriadny charakter bola v roku 1950 vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu a ako „historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky jeho okolia“ sa stala v roku 1993 súčasťou Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. K pamiatkam či objektom hodným návštevy patria okrem kostolov, kalvárie nad mestom a synagógy napr. tiež: Starý zámok, Nový zámok, Klopačka, Kammerhof, štôlna Glanzenberg, Berggericht, Galéria Jozefa Kollára. Sprístupnené sú celoročne ako súčasť **Slovenského banského múzea** v Banskej Štiavnici. **Galéria Jozefa Kollára** prezentuje okrem cenných diel starých majstrov aj dielo svojich rodákov maliarov Edmunda Gwerka a Jozefa Kollára.

Červená studňa (791 m n. m.). Lúčno-lesnaté sedlo v centre Štiavnických vrchov medzi vrchmi Paradajs a Šobov a dolinami Vyhnianskeho potoka (v povodí Hrona) a bezmenného ľavostranného prítoku potoka Štiavnice (v povodí Ipľa) 1,4 km severne a 200 m nad Banskou Štiavnicou s významnou križovatkou ciest spájajúcich ju s Pohroním (Žarnovica, Bzenica). Je východiskom atraktívnych turistických značených ciest a viacerých náučných chodníkov.

Červená studňa. Rybník v Štiavnických vrchoch severne nad Banskou Štiavnicou v nadmorskej výške 787 m n. m. v rovnomennom sedle (heslo vyššie). Bol vybudovaný ako tajch v roku 1759 podľa návrhu vynálezcu Jozefa Karola Hella, aby náhonový jarok z neho privádzal vodu k šachte Amália na pohon vodostĺpcového čerpaceho stroja ako aj k iným banským dielam. Dĺžka jeho hrádze je 117 m. Je posledným postaveným a doteraz zachovaným štiavnickým tajchom – šesť rokov po jeho výstavbe James Watt objavil parný stroj.

Ing. Milan Kapusta, CSc., (Tovarníky 1945 - Yellowstonský národný park, USA, 1995). Vedec, lesný inžinier, fotograf, významný slovenský ochranca prírody a krajiny na Slovensku i v zahraničí. Bol

členom vrcholných orgánov Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny, neúnavným propagátorom myšlienky ochrany prírody medzi mládežou, organizátorom podujatí a súťaží v tejto oblasti. Je spoluzakladateľom Chránenej krajinej oblasti Štiavnické vrchy a prvým riaditeľom jej správy. Z jeho iniciatívy na jej území vznikli početné náučné chodníky. Zaslúžil sa o obnovu lesa v lokalite Predných Rosniarok, ktorú začiatkom 90. rokov 20. storočia zasiahla kalamita. Bol predstaviteľom programu šírenia a ochrany zelene na zmiernenie klimatických zmien Global Releaf pre Slovensko. Z podnetu amerického ochranárskeho združenia Ecologia sa začal v roku 1996 na jeho počesť pri trase po ňom v roku 1995 pomenovaného náučného chodníka po žile Terézia v Štiavnických vrchoch vysádzať pamätný les.

Žila Terézia. Zlato-strieborná žila, najzápadnejšia z hlavných štiavnických rudných žíl. Je dlhá asi 5 km - jej juhozápad-severovýchodný priebeh možno sledovať od Vindšachty v Štiavnických Baniach po Banskú Belú. Bola pravdepodobne prvou dobývanou žilou v Banskej Štiavnici, a to v podzemí i povrchovo, keďže na východných svahoch Tanádu a Paradajsa miestami vychádza na povrch. Vyvinula sa v hrúbke 1 - 1,5 m prevažne v propylitizovaných andezitoch, menej v kremito-dioritových porfýroch a v hlbších častiach aj v predvulkanickom podloží či intrúziách granodioritu. Žilnú výplň tvorí najmä kremeň. V 20. storočí bola žila prístupná a ťažená na šachte Maximilián a v severnej časti v štôlni Ferdinand. Oblasť jej ťažby v teréne dokumentuje hojnosť povrchových foriem reliéfu - haldy, pingy, prepadiská - pri šachte Terézia, viditeľné pri náučnom chodníku.

Ottergrundské jazero (Tajch Ottergrund). Jeden z malých tajchov banskoštiavnickej vodohospodárskej sústavy (> ŠB-08 Piargsky vodohospodársky chodník) severozápadne nad centrom Banskej Štiavnice v západnom svahu vrchu Paradajs. Svojou nadmorskou výškou 801 m je najvyššie položeným štiavnickým tajchom. Vybudovaný bol v roku 1746 spolu s tajchom Červená studňa ako zdroj pohonnej vody pre baňu štôlnie Schmidtenrinn v údolí pod jeho hrádzou a pre šachtu Weiden a Amália nad jazerom Klinger. Slúžil aj ako zdroj vody pre sídlo banskej komory a hlavného komorskogrófskeho úradu v Banskej Štiavnici s prípadným využitím aj ako požiarne nádrž. Po hrádzi vedie náučný chodník.

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Štiavnické vrchy. Chránené územie vyhlásené v roku 1979 na takmer celom území Štiavnických vrchov s výnimkou niekoľkých ich okrajových častí. Pohorie, budované vulkanitmi a andezitovým vrcholom Sitna dosahujúce výšku 1 009 m n. m., leží na rozhraní dvoch klimatických typov a prenikajú doň od juhu teplomilné a od severu karpatské horské prvky flóry a fauny. Fytogeograficky územie patrí do obvodu predkarpatskej flóry. Severnú hranicu svojho rozšírenia tu dosahuje napr. dub cerový a javor tatársky, na výslunných lokalitách s plytkou skeletovitou pôdou rastú xerotermy, ako kostrava valeská, kavyľ vláskatý či kukučka vencová. Veľkú časť územia CHKO zaberajú lesy (65 %), ktoré sú druhovým zložením najmä v centrálnej časti vplyvom stáročnej banskej a hutníckej činnosti po totálnom odlesnení nepôvodné, tvorené smrekovými monokultúrami. Lokálne sú vo vyšších polohách bučiny s jedľou a umelo vysádzaným smrekom a na skeletnatých pôdach lipovo-javorovo-jaseňové sutinové lesy. Na karbonátové podložie v okolí Sklených Teplic sa viaže výskyt tisu. Zo živočíšstva sú zastúpené o. i.: orol krikľavý, myšiak hôrny, rys, mačka divá, medveď hnedý, vydra riečna, vidlochvost feniklový a ovocný, žije tu tiež vzácna modlivka zelená, roháč obyčajný a fúzač alpský. V opustených banských dielach sa vyskytuje niekoľko druhov netopierov (podkovár veľký, p. malý, netopier obyčajný...). Lokálnymi zvláštnosťami lesov sú hojné prímеси cudzokrajných drevín, súvisiace s pôsobením lesníckej katedry od roku 1807 - súčasť Baníckej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici. K svojrázu územia CHKO významne prispievajú historické banské diela, a to najmä vodné nádrže - tajchy -, budované v minulých storočiach ako zdroj energie i úžitkovej vody pre banícke účely, ktoré spolu s napájacími a náhonovými jarkami a ďalšími zariadeniami tvoria unikátny vodohospodársky systém. V hraniciach CHKO leží viacero území európskeho významu (súčasť sústavy Natura 2000), z ktorých najrozsiahlejšími sú Hodrušská hornatina, Suť a Skalka.

Názvy informačných panelov

1. Sedlo Červená studňa?
2. Rastlinstvo a živočíšstvo?
3. Veľká vodárenská nádrž / Žila Terézia?
4. Glanzenberg?
5. Tajch Ottergrund
6. (A) Lesy na kopcoch v okolí Banskej Štiavnice; (B) Pamätný les Milana Kapustu
7. Revolúcia v rýchlosti ťažby
8. Banskoštiavnické banské právo
9. (A) Netradičné dreviny v okolí rudnej žily; (B) Prepadlisko po ťažbe zlata
10. Banské múzeum v prírode a šachta Terézia
11. Problém obnovy lesov?
12. Stratovulkán (panoramatický výhľad)?
13. Banská Štiavnica?
14. Choroby baníkov?
15. Povrchové miesta ťažby?
16. Štôlne?

Pozn. Názvy panelov tu označené „?“ sú ponechané podľa predchádzajúcej verzie náučného chodníka. Po ich overení v teréne ich opravíme. Pomoc je vítaná.

